

ПРИСЯЖНЮК Маріанна

«НАРАТИВ ПРО СОЛІДАРНІСТЬ З УКРАЇНОЮ У КОНТЕКСТІ КОНКУРЕНЦІЇ М'ЯКОЇ СИЛИ»

Наратив «солідарності з Україною» утвердився у міжнародній взаємодії між демократичними країнами з початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Він виражає підтримку партнерами територіальної цілісності та суверенітету України і водночас є інструментом стратегічних комунікацій та формування державами власного іміджу.

У дискурсі, який сформувався у міжнародному контексті, питання солідарності з Україною давно перестало бути лише моральним показником і ціннісною позицією. Наратив «солідарності» нині перетворився на простір конкуренції «м'якої сили» (soft power) різних міжнародних акторів, як державних, так і недержавних.

В умовах наростаючої суперницької динаміки, Україна в цьому наративному полі, ризикує втратити контроль над цим контекстом, адже її образ та історія опору інтерпретуються зовнішніми гравцями для досягнення власних цілей. Крім того, у 2024 році, коли понад 60 країн світу знаходилися у виборчому процесі, принаймні західні країни озброїлися у свої передвиборчих дискурсах наративами щодо солідарності та підтримки України, чим остаточно обумовили конкуренцію у даному контексті (Wike, Fagan, & Clancy, 2024).

У статті аналізується наратив щодо солідарності з Україною, який розгортається у міжнародному контексті з погляду постструктуралістського та когнітивістського підходу, а також концепції «м'якої сили», і як він перетворюється на простір змагання між державами.

Наратив як конструктор сенсу

Постструктуралістський та когнітивістський підходи в наратології розглядають наративи як засіб конструювання реальності, а не її сухе відображення (Набок, 2021). Як зазначав у своїх працях Гайден Вайт (White, 1973, 1987), навіть історіографія набуває свого сенсу через наративний виклад – тобто логічний, узгоджений і осмислений сюжет. Іншими словами, події, зокрема, зокрема й у міжнародному контексті набувають сенсу і стають частиною історію тільки після того, коли вони розказані.

На думку болгарської дослідниці Юлії Кристєвої, оповіді, тобто наративові, властива інтертекстуальність та суб'єктивність (Сараєва, 2024). Кристєва підкреслювала, що будь-який наратив не існує окремо від загального контексту, а вписаний у мережу інших текстів, тільки тоді він набуває сенсу. Тож наратив із такого погляду є не лише засобом творення сюжету, але і засобом смислотворення, отже не можуть бути вільними, а ні від суб'єктивного досвіду, а ні від ціннісного підґрунтя.

Наратив про солідарність з Україною так само не виник і не існує поза міжнародним контекстом. Він опирається на дискурси, які були сформовані раніше, історичні паралелі, європейський та місцеві контексти. Як зазначала Юлія Кристєва, будь-який наратив сконструйований як «мозаїка цитат», через що голос України (або про Україну) у цьому наративі переплітається із голосами інших акторів. Тож у кожній країні ця оповідь має свою форму і вбудовується у мережі національних смислів за різною логікою (Kristeva, 2002).

Отже, у міжнародному контексті суб'єктивність самої України в наративі про солідарність з Україною може розмиватися: її історія розповідається і переосмислюється іншими, з їхньої перспективи, національних інтересів та орієнтуючись на місцевого громадянина та виборця.

Дослідники нартивістики Міке Бал (Bal, 1997) і Сеймур Чатман (Chatman, 1990) зазначали у своїх працях, що роль персонажа в оповіді визначається ракурсом і структурою наративу: той, хто контролює дискурс (спосіб розповіді), контролює і сприйняття цих персонажів.

Тож якщо Україна не виступає активним оповідачем власної історії (не генерує сенсів), її образ формується зовнішніми «нараторами», такими, як міжнародними медіа, іноземними політиками та іншими державними та недержавними акторами міжнародної взаємодії.

Марі-Лор Райан (Ryan, n.d., Bell & Ryan, 2019) і Девід Герман (Herman, 1994, 2009) у межах когнітивістського підходу до вивчення наратології підкреслюють, що наративи впливають на мислення аудиторії, формуючи ментальні моделі «світу оповіді» у свідомості людей, які споживають ці сенси.

У випадку солідарності з Україною такі моделі представляють Україну з різних поглядів: як героїчного суб'єкта, що бореться за свою свободу, чи як націю, яка боронить європейські цінності, чи як пасивну жертву на території якої великі держави розгорнули протистояння, чи як територія, долю, якої тільки належить визначити переможцю тощо. Від наративів і їхнього смислового навантаження залежить рівень агентності (дієздатності), України у сприйнятті міжнародних акторів.

М'яка сила та стратегічні комунікації

Концепція «м'якої сили», представлена американським стратегом Джозефом Найєм, припускає, як держави досягають бажаних результатів не шляхом застосування сили та примусу, а коштом привабливості у сприйнятті інших міжнародних акторів, яка формується через ідеї та цінності. Най стверджував, що влада сама по собі – це здатність впливати на поведінку інших та змушувати інших прагнути того ж самого результату, що і протилежна сторона.

Відповідно до концепції Найя, така кооптація між країнами досягається через привабливість культури, цінностей та політики, а не через примус, підкуп чи контроль. «М'яка сила» за Найєм, ґрунтується на трьох основних ресурсах: культурі, політичних цінностях та зовнішній політиці й сприймається як легітимна і виправдана система міжнародного впливу.

У реалізації цього впливу наративи відіграють ключову роль, адже саме наративними засобами комунікуються та формулюються усі три ресурси «м'якої сили».

У рамках стратегічних комунікацій держави конструюють наративи, щоб сформувати порядок денний і окреслити позицію. Тож ефективні наративи можуть стати провідниками до ресурсів «м'якої сили».

Наратив солідарності з Україною видається саме тим випадком, коли західні демократії інтегрували питання солідарності та підтримки України у свій образ захисників світового

порядку на противагу тому, що Росія, намагається нав'язати альтернативний наратив. Разом із тим, видимість українського наративу у цьому контексті зіштовхується з більшою кількістю конкуруючих смислів.

Наратив солідарності у змаганні «м'якої сили»

Наратив про солідарність з Україною у його різних варіаціях після початку повномасштабного вторгнення швидко набув глобального резонансу. Його головні елементи це – засудження дій країни-агресора, возвеличування мужності та хоробрості українців, апеляція до демократичних та європейських цінностей свободи та демократії. Однак попри спільні елементи, різні актори інтерпретують і комбінують їх по-своєму, конкуруючи за посилення свого національного іміджу, за вплив на аудиторію та, як за ресурс «м'якої сили».

Великобританія, країни ЄС та до приходу до влади в США нової адміністрації у 2025 році послідовно підкреслювали й продовжують підкреслювати свою солідарність з Україною, демонструючи у більшості випадків єдність перед обличчям агресії у комунікаційному вимірі. Ці країни вписують наратив про підтримку України у ширший стратегічний наратив про боротьбу демократій проти авторитаризму, про боротьбу цивілізованого світу проти так званої «осі зла», тобто Росії й країн, які своїми діями демонструють союзницьке ставлення до її політики (Іран, Китай, Північна Корея).

Наприклад, офіційні заяви ЄС та європейських інституцій рясніють формулюваннями про «непохитну солідарність» та готовність допомагати «стільки, скільки буде потрібно». Така риторика не лише зміцнює репутацію самих західних держав, але й виставляє їх у ролі лідерів вільного світу й в рамках концепції «м'якої сили», і це є окремим змаганням за моральний авторитет.

Як зазначав Дж. Най (Nye, 1990), успішна зовнішня політика повинна спиратися на цінності та викликати захоплення і наслідування, і саме до цього прагнуть західні актори, демонструючи підтримку Україні на цьому етапі: це не просто вірність проголошеним ідеалам, але і зміцнення «м'якої сили».

Варто при цьому відзначити, що стратегічна комунікація США у цьому контексті, зазнала зміни і трансформувалася із позиції «підтримувати, скільки це буде потрібно» у представлення війни конфліктом, де Україна є жертвою, яка не має свого голосу. Така риторика нині видається окремим контекстом, який розширює цей дискурс.

Серед союзників України також спостерігається певне суперництво за імідж «найвідданішого друга». Лідери різних країн намагаються очолити різні ініціативи підтримки: від політичних коаліцій до гуманітарних програм, й особливо щодо потенційної медіаторської ролі у контексті переговорів.

Сусідні з Україною держави, такі, як Польща, країни Балтії та якоюсь мірою Румунія особливо активно просувають такий наратив, підкреслюючи своє історичне розуміння загрози, яку представляє Росія, й звідти моральний обов'язок стояти поряд з Україною. Така позиція зміцнює їхню роль в ЄС і НАТО, та посилює геополітичну роль Східної Європи загалом. Тож наратив солідарності є ресурсом м'якої сили й для менших держав, дозволяючи посилювати свою суб'єктність на міжнародній арені.

Росія та протидія наративу солідарності

Стратегічні комунікації Росії інтерпретують західний наратив солідарності з Україною переважно як підбурювання до продовження війни. Зустрічні контрнарративи в рамках російських стратегічних комунікацій зображують солідарність Заходу як лицемірну, продиктовану антиросійськими інтересами, а Україну в цьому контексті як «маріонетку» Заходу.

Така риторика позбавляє Україну суб'єктності (що співзвучно із нинішньою риторикою нової адміністрації США), а також представляє агресію як протистояння Росії із Заходом. Кремль активно апелює до країн Глобального Півдня, просуваючи чутливий для них наратив про боротьбу з західним «неоколоніалізмом», нейтралізуючи тим самим привабливість України.

Тож один і той самий наратив солідарності наповнюється різними сенсами та акцентами і, відповідно, виконує різні функції. Для одних акторів це спосіб зміцнити лідерство і власну привабливість, для інших – загроза, якій треба протиставити контрнاراتив, а для України – критично необхідне джерело підтримки, і історична можливість повернення собі ролі головного героя не просто стратегічних комунікацій, а власної історії. Загалом інтерпретація з боку міжнародних акторів демократичного табору залишається сприятливою для мобілізації ресурсів та посилення позитивного іміджу України, однак частково позбавляє Україну голосу як рівноправного суб'єкта й ця тенденція посилюється. А саме, відбувається зміщення фокалізації: погляд зовнішнього спостерігача домінує над внутрішньою перспективою українців, що послаблює «агентність» України.

Наратив «солідарності з Україною» виходить далеко за межі емпатійного гасла. Він сформував динамічне дискурсивним полем, де перетинаються і конкурують «м'які сили» різних держав. Західні країни, орієнтуючись на цінності демократії, використовують цей наратив як засіб посилення свого морального авторитету та згуртування союзників, посилюючи свою «м'яку силу», базуючись на моральній та ціннісній привабливості й легітимності дій.

Водночас конкуренція щодо того, хто і як розповідає історію України створює наратологічний феномен, в рамках якого розгорнулася боротьба за право бути оповідачем і визначати смисли.

Постструктуралістські й когнітивні теорії наративу пояснюють, що це не просто інформаційне змагання, а глибинно смислотворча конкуренція, яка визначає, які ролі відведено героям і чий голос звучить найгучніше.

Література

1. Набок М. (2021). Від поетики та риторики до постструктуралістської наратології: Теоретичні засади розвитку науки як об'єкта лінгвістичних студій. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 47. 47-55.

<http://filol.dspu.in.ua/index.php/filol/article/view/118>

2. Сараєва О. В. (2024). Теорія наративу Юлії Крістєвої. *Культурологічний альманах*. 2. 258-263. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.31>

3. Alice Bell and Marie-Laure Ryan (eds.). (2019) *Possible Worlds Theory and Contemporary Narratology*. Lincoln and London: University of Nebraska Press. 343.

4. Bal M. (1997). *Narratology: Introduction to the theory of narrative* (2nd ed.). University of Toronto Press. (Original work published 1985)

5. Chatman S. (1990). *Coming to terms: The rhetoric of narrative in fiction and film*. Cornell University Press.

6. Herman D. (2009). *Basic elements of narrative*. Wiley-Blackwell.

7. Herman D. (1994). Hypothetical focalization. *Narrative*. 2(3), 230-253.

8. Nye J. S. (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power*. Basic Books.

9. Ryan M.-L. (n.d.). Possible worlds. *Living Handbook of Narratology*. https://wikis.sub.uni-hamburg.de/lhn/index.php/Possible_Worlds

10. Wike R., Fagan M., & Clancy L. (2024). *Global elections in 2024: What we learned in a year of political disruption*. Pew Research Center. December 11. <https://is.gd/4GhJxI>

11. White H. (1973). *Metahistory: The historical imagination in nineteenth-century Europe*. Johns Hopkins University Press.

12. White H. (1987). *The content of the form: Narrative discourse and historical representation*. Johns Hopkins University Press.

**Ministry of Education
and Science of Ukraine**

**National University of Life
and Environmental Sciences of
Ukraine**

**Faculty of Humanities
and Pedagogy**

**Дипломатична
академія
України**

**NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES OF UKRAINE**

Faculty of Humanities and Pedagogy

Department of Philosophy and International Communication

**INTERNATIONAL AND INTERCULTURAL COMMUNICATION
IN SHAPING UKRAINE'S IMAGE:
DEVELOPMENT STRATEGIES**

**MATERIALS
OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE**

May 01, 2025

Kyiv

Міжнародна і міжкультурна комунікація у формуванні іміджу України: стратегії розвитку: зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. Київ, 01 травня, 2025 р. Київ: Міленіум, 2025. 178с.

Збірник укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна і міжкультурна комунікація у формуванні іміджу України: стратегії розвитку», що її провела кафедра філософії та міжнародної комунікації гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції.

Видання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

The collection is compiled on materials of the International scientific and practice conference «International and intercultural communication in shaping Ukraine's image: development strategies» a held by the Department of Philosophy and International Communication of the Faculty of Humanities and Pedagogy of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. All the materials are synchronized with the guidelines of the conference.

Forscientists, lecturers, postgraduates, students.

Редакційна колегія:

Шинкарук В.Д., д-р філ. наук, проф. (голова); Балалаєва О. Ю., канд. пед. наук, доц., Вакулик І.І., канд. філ. наук, доц.; Культенко В.П., канд. філос. наук, доц., Лаута О.Д., канд. філос. наук, доц., Савицька І.М., канд. філос. наук, доц., Христюк С.Б., канд. іст. наук, доц.

Схвалено до друку на засіданні вченої ради
гуманітарно-педагогічного факультету, протокол № 9 від 17.04.2025

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу,
за правильне цитування джерел, покликання на них і засвідчують відсутність плагіату.

Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали
дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2025
© Автори, 2025